

JAKOŚĆ POWIETRZA W MIASTACH - WPROWADZENIE

Wstęp

Jakość powietrza w miastach to termin używany do opisu jakości powietrza w miastach, w których istnieje szczególne niebezpieczeństwo narażenia mieszkańców na zanieczyszczenia powietrza. Wpływ infrastruktury miejskiej i układu urbanistycznego na korytarze przepływu powietrza oraz duże stężenie poszczególnych rodzajów emisji, takich jak ogrzewanie gospodarstw domowych i transport sprawiają, że przekroczenie norm jakości powietrza w miastach jest trudne do wyeliminowania. Każde miasto wymaga innego podejścia w celu zmniejszenia ryzyka dla ludności.

Substancje potencjalnie niebezpieczne

Dwie główne substancje potencjalnie niebezpieczne w kontekście zgodności z normami jakości powietrza w miastach to cząstki stałe (PM) oraz tlenki azotu (NO_x).

- **Cząstki stałe (PM):** klasyfikacja cząstek stałych opiera się na ich rozmiarach. Najważniejsza klasyfikacja to: pył zawieszony ogółem (tj. pył), PM_{10} (o średnicy mniejszej niż $10 \mu\text{m}$), $\text{PM}_{2,5}$ (o średnicy mniejszej niż $2,5 \mu\text{m}$) oraz najdrobniejsze cząstki (o średnicy mniejszej niż $0,1 \mu\text{m}$). Cząstki stałe określa się mianem „pierwotnych”, jeżeli są bezpośrednio emitowane do atmosfery jako ciała stałe, zaś mianem „wtórnych”, jeśli powstają w wyniku reakcji chemicznych gazów w atmosferze. Do popularnych źródeł cząstek stałych na obszarach miejskich zaliczamy: ogrzewanie domów drewnem, spalanie węgla, pył drogowy, spaliny samochodowe, zużycie opon i hamulców samochodowych oraz budownictwo.
- **Tlenki azotu (NO_x):** NO_x to termin ogólny używany dla mieszanin tlenku azotu (NO) i dwutlenku azotu (NO_2). NO_x powstaje w procesach spalania. Dopuszczalne wartości jakości powietrza ustalone są dla NO_2 , ale nie dla NO czy NO_x . NO_x powstaje w procesach spalania i wchodzi w reakcje chemiczne z ozonem, przekształcając się w NO_2 w atmosferze. NO_2 rozkłada się w świetle dziennym, tak więc

concawe

mieszanka NO/NO₂ jest wysoce zróżnicowana. Do popularnych źródeł emisji NO_x na obszarach miejskich zaliczamy: transport drogowy, ogrzewanie/systemy klimatyzacji w domach oraz na powierzchniach komercyjnych i handlowych, przemysł przetwórczy oraz produkcję energii.

Określanie zgodności

---

¹ Dyrektywa 2008/50/EC o jakości powietrza atmosferycznego oraz czystszy powietrzu dla Europy: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0050&from=EN>

² Narodowa norma jakości powietrza Agencji Ochrony Środowiska Stanów Zjednoczonych w ujęciu rocznym dla NO₂ wynosi 53ppb: <https://www.epa.gov/criteria-air-pollutants/naaqs-table>

Zgodność norm jakości powietrza odnosi się do bliskości wartości stężenia zanieczyszczeń w obrębie danej sieci monitorowania do dopuszczalnych wartości jakości powietrza. Stacje monitorujące dostarczają wartości stężenia danego zanieczyszczenia w konkretnej lokalizacji w określonym okresie. Mierzone stężenie może być uśrednione w określonych odstępach czasu, by można je było bezpośrednio porównać z opublikowanymi dopuszczalnymi wartościami jakości powietrza. W Europie dopuszczalne wartości dotyczące jakości powietrza ustalane są w celu ochrony zdrowia ludzi i publikowane są w Dyrektywie o jakości powietrza atmosferycznego¹. Dla NO₂ roczna wartość dopuszczalna w Europie (40 µg/m³) jest dużo niższa niż np. w Stanach Zjednoczonych (100 µg/m³)², więc zachowanie zgodności okazuje się być wyjątkowo trudne.

Lokalizacja stacji monitorujących, łącznie z uwzględnieniem otaczającego terenu oraz warunków meteorologicznych, ma olbrzymi wpływ na wyniki pomiarów. W obrębie bardzo bliskich odległości mogą wystąpić znaczne różnice w pomiarach stężeń z powodu kompleksowości przepływów powietrza na danym obszarze lub ulicy. Mówiąc bardziej ogólnie, stacje monitorujące umieszczone na poboczu drogi i badające jakość powietrza w sytuacji ruchu drogowego wykażą odmienne stężenie od stacji na obszarach miejskich które umiejscowione są w celu dokonania pomiarów jakości powietrza w typowych dzielnicach podmiejskich.

Stacje na obszarach wiejskich usytuowane są w celu dostarczenia wskaźników dotyczących powietrza przechodzącego przez obszar miejski i zmierzenia stężenia tła bardziej charakterystycznego dla zanieczyszczenia powietrza na dalekich odległościach.

Podczas oceny jakości powietrza atmosferycznego należy wziąć pod uwagę wielkość populacji i ekosystemów narażonych na zanieczyszczenie powietrza. W tym celu państwa członkowskie powinny wyznaczyć granice obszarów na potrzeby oceny i zarządzania jakością powietrza, które określane są mianem stref zarządzania powietrzem. Każda ze stref wyposażona jest w jedną lub więcej stacji monitorujących. Jeśli stężenie zmierzone w dowolnej ze stacji w obrębie strefy zarządzania powietrzem wyniesie powyżej odpowiednich dopuszczalnych wartości jakości powietrza, cała strefa będzie uznana za niezgodną, co niekoniecznie wskaże faktyczny stopień niezgodności.

Popularne metody oceny

Miarodajna ocena jakości powietrza w miastach częściowo zależy od dysponowania dokładnym wykazem emisji, prognoz przyszłych emisji i planów dla miasta oraz solidnego portfolio scenariuszy kontroli. Wykaz emisji przedstawi perspektywę w zakresie ilości, lokalizacji oraz wysokości zanieczyszczeń pierwotnych emitowanych z różnych źródeł. Źródła emisji krótkoterminowych również powinny być wzięte pod uwagę, jako że mogą mieć one znaczący wpływ na jakość powietrza. Na przykład na terenie budowy mogą mieć miejsce emisje o charakterze tymczasowym, wynikające ze sprzętu i prowadzonych działań, które jednak mogą mieć wpływ na przekroczenia wykazane w pomiarach.

Modele dyspersji jakości powietrza stosują wykazy emisji oraz różne inne dane do prognozowania wartości stężenia zanieczyszczeń przy zastosowaniu symulacji matematycznych. Podczas gdy za pomocą monitorowania otoczenia można zmierzyć stężenie związane z istniejącymi źródłami emisji, modele dyspersji są skutecznym narzędziem do prognozowania wartości stężenia po zmniejszeniu emisji w wyniku zastosowanych kontroli. Modele dyspersji są również przydatne w przewidywaniu stężenia zanieczyszczeń powietrza na obszarach, które nie są objęte monitoringiem. W niektórych sytuacjach mogą

być potrzebne specjalistyczne modele, które dokładnie odzwierciedlą schematy przepływu powietrza przez ulice miejskie w sytuacjach, w których geometria ulic, układ skrzyżowań oraz otaczające budynki mogą mieć znaczący wpływ na schematy przepływu powietrza i emisje, a w związku z tym na stężenie.

Jak zacząć: kluczowe zagadnienia

Na początku należy zrozumieć następujące kwestie:

- jaki wpływ na stężenie powietrza w miastach mają źródła w obrębie miasta i spoza obszarów miejskich?
- ile emisji pochodzi ze źródła danej kategorii?
- jaki wpływ na jakość powietrza ma obniżenie emisji z danego źródła?
- jakiego rodzaju kontrole są dostępne w celu obniżenia emisji oraz jakie są przewidywane redukcje z nimi związane?
- w jakich ramach czasowych mogą być zastosowane kontrole, o których mowa oraz czy są one możliwe do wykonania z ekonomicznego i technicznego punktu widzenia?
- czy w szczególności w przypadku źródeł motoryzacyjnych pomiary, które skutkują zmianą zachowań kierowców (np. zmiana trasy) mają wpływ na wzrost emisji w innych miejscach?

Jeśli władze miasta nie dysponują możliwościami kontroli legislacyjnej w celu uregulowania najbardziej znaczących źródeł emisyjnych lub jeżeli stężenie tła w powietrzu wpływającym do miasta już jest zbliżone do dopuszczalnych wartości, to dostępne opcje mogą być ograniczone. Niemniej jednak jeśli podstawową troską, z którą miasto chciałoby się uporać, są cząstki stałe, to skuteczne środki mające na celu redukcję emisji mogą obejmować:

- ograniczenie spalania paliw stałych (tj. drewna, węgla).
- zagospodarowanie przestrzenne powinno zakładać tworzenie korytarzy powietrznych lub ograniczenie emisji na ulicach ze słabą wentylacją.
- działania obejmujące floty pojazdów (autobusy, taksówki, śmieciarki, itp.) mające na celu redukcję PM przy pomocy środków technicznych.
- kontrola PM na terenach budowy

W sytuacji, gdy problem dotyczy NO₂ lub PM wytwarzanych w ruchu ulicznym, skuteczne środki często brane pod uwagę obejmują:

- wprowadzenie stref z niską emisją w celu ograniczenia dostępu dla określonych pojazdów w zależności od wytwarzanych przez nie emisji.
- aktywne wspieranie wymiany parku samochodowego w celu przyspieszenia wdrożenia pojazdów kompatybilnych z EURO 6/RDE (np. poprzez dotacje).
- skuteczna kontrola stanu technicznego pojazdów.
- wycofanie z ruchu pojazdów najbardziej zanieczyszczających oraz będących w złym stanie technicznym.
- poprawa płynności ruchu drogowego.
- wprowadzenie ograniczeń prędkości.

Aby środki mające na celu redukcję emisji były skuteczne, powinny być one dostosowane do konkretnych potrzeb poszczególnych miast. W większości przypadków najprawdopodobniej potrzebne będzie wdrożenie połączonych środków, by obniżyć stężenie zanieczyszczeń powietrza, zaś każde miasto będzie potrzebowało odpowiednio dobranej kombinacji rozwiązań, by wyjść naprzeciw swoim indywidualnym potrzebom.

Przydatne linki

Wspólne Centrum Badawcze Komisji Europejskiej (WCB) opublikowało katalog pomiarów jakości powietrza dostępny pod: <http://fairmode.jrc.ec.europa.eu/measure-catalogue/>

Dodatkowe informacje oraz inne broszury informacyjne dostępne są na stronie www.concawe.eu - www.popihn.pl